

Dr. M. (Marjolein) Odekerken (links)
R. (Rowyan) Jonker (rechts)

Dr. Marjolein Odekerken is senior onderzoeker en projectleider bij het Verwey-Jonker Instituut en het Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) en momenteel projectleider van het ZonMw-onderzoek naar de integrale aanpak van informele schulden in relatie tot bestaansonzekerheid: <https://www.verwey-jonker.nl/informeel-schulden/>; Informele schulden: een integrale aanpak voor gezondheid, crimina.

Rowyan Jonker, MSc is onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut en mede-onderzoeker naar informele schulden.

ZO STIL: DE VERBORGEN WERELD VAN INFORMELE SCHULDEN¹

Geen blinde vlek meer: tijd voor erkenning en een structurele aanpak

In de dagelijkse praktijk zien we een toenemend aantal inwoners dat niet alleen (of zelfs helemaal geen) schulden heeft bij formele schuldeisers, maar ook, of vooral bij mensen uit hun eigen omgeving. Het lenen van geld van familie, vrienden, burens of kennissen – vaak ingegeven door acute nood, loyaliteit of wantrouwen richting instanties – kent zeker ook mooie kanten. Het is een uiting van onderlinge solidariteit. Tegelijkertijd heeft deze vorm van onderling lenen ook een schaduwzijde. Het is vaak aanleiding tot hardnekkige problemen, terwijl er weinig aandacht voor is en duidelijke handelingsperspectieven ontbreken.

Dit artikel beoogt de blinde vlek rond informele schulden te verkleinen door inzicht te bieden in hun aard, urgentie en de daarmee samenhangende gevolgen en impact.

Informele schulden: vaak een stille realiteit

Hulpverleners uit uiteenlopende domeinen, zoals de schuldhulpverlening, het sociaal domein en het veiligheidsdomein, signaleren dat informele schulden onder inwoners steeds vaker voorkomen en bovendien hardnekkig van aard zijn. Hoewel informele schulden al eeuwen bestaan, vormen de huidige omvang, complexiteit en maatschappelijke impact een nieuwe uitdaging voor de praktijk. De wereld van informele schulden blijft bovendien vaak verborgen; ze blijven onder de radar. Er rust een taboe op: uit schaamte worden ze verzwegen, ze zijn vaak niet vastgelegd en soms worden ze bewust buiten formele trajecten gehouden, zowel door cliënten als door schuldhulpverleners. In wet- en regelgeving, gemeentelijk beleid en schuldenmonitoring ligt de nadruk op formele schuldeisers en geregistreerde betalingsachterstanden.

Voor een brede groep organisaties en hulpverleners/professionals – zoals schuldhulpverleners, bewindvoerders, buurtteammedewerkers, juristen, rechters, kredietverstrekkers, overheidsorganisaties, gemeenten, politie en justitie, zorgverzekeraars, woningcorporaties en vrijwilligersorganisaties – blijven informele schulden vaak een blinde vlek. Soms bestaan er vermoedens, maar zelden worden deze schulden systematisch uitgevraagd, erkend of meegenomen

in afwegingen en besluitvorming. In de praktijk is het eerder regel dan uitzondering dat informele schulden, bewust of onbewust, buiten formele trajecten blijven en geen rol spelen in ondersteuning of beoordeling.

Informele schulden: een complex en veelzijdig fenomeen

Uit de Schuldenmonitor van de gemeente Amsterdam blijkt dat ongeveer 20 procent van de mensen met problematische schulden ook schulden heeft bij het eigen sociale netwerk². Informele schulden kennen vele verschijningsvormen. Ze verschillen in de relatie tussen de lener en geldverstrekker, de aanleiding om te lenen, de mate waarin er afspraken worden gemaakt en de wijze van terugbetaling (bijvoorbeeld in geld of via een wederdienst zoals arbeid). In de praktijk zijn informele en formele schulden soms nauw met elkaar verweven en komen ze regelmatig gelijktijdig voor bij één client. In andere situaties is juist uitsluitend sprake van informele schulden, bijvoorbeeld wanneer iemand er bewust voor kiest formele leningen te vermijden.³

Onderling wordt er geld geleend van familie, burens, mensen uit de gemeenschap, collega's, kennissen, woekeraars en andere geldschieters. Mensen kiezen of zijn genooddaakt vanuit verschillende redenen om in de informele sfeer te lenen. Het gaat veelal om een samenspel van factoren op micro- (individueel), meso- (in de directe gemeenschap) en/of macro- (systemisch) niveau. Daarbij spelen verschillende dimensies een rol, zoals:

- **Financieel:** bijvoorbeeld bij onverwachte uitgaven zoals een kapotte koelkast, dreigende huisuitzetting, lekkage, verhuizing, een tekort aan geld voor boodschappen of bij het bekostigen van een verslaving
- **Sociaal:** onderlinge solidariteit en de bereidheid om elkaar te helpen
- **Cultureel:** “een religieus verbod op rente of een gemeenschap gebruikelijk”
- **Systemisch:** belemmeringen in het formele systeem, zoals hoge drempels richting formele hulpverlening of beperkte toegang tot ondersteuning vanuit het welvaartsstelsel⁴

Een andere vorm van informele leningen betreft illegale schulden binnen de schaduw economie en het criminele circuit. Zo zijn er ‘louche’ geldverstrekkers actief die snel geld beschikbaar stellen, vaak tegen zeer hoge rente, en buiten iedere vorm van registratie om. Zij spelen bewust in op de kwetsbaarheid van mensen door leningen aan te bieden tegen woekerrentes.

Om een beter beeld te geven van hoe een informele schuld eruit kan zien, geven we hier voorbeelden uit eerder onderzoek van Odekerken en Yenga (2024):

Kinderkamerinrichting

Een man is gescheiden en heeft een groter huis gevonden. Graag wil hij de kamer voor zijn drie kinderen inrichten. Daarvoor leent hij bijna 4000 euro van zijn ex-vrouw, met wie hij nog een goede band heeft. Ze hebben afgesproken dat hij het geld binnen een jaar terugbetaalt.

Vluchten

Een getrouwde man met twee kinderen vluchtte uit Yemen. Hij liep er namelijk gevaar omdat hij niet actief soldaten wilde ronselen voor het regime. Om te vluchten, leende hij 4000 euro bij zijn zwager.

Huurachterstand

Een alleenstaande man had een huurachterstand. Omdat hij nergens anders heen kon en bang was het huis uitgezet te worden, leende hij 2200 euro van een collega.

Formele schulden vermijden

Een gescheiden vrouw met twee kinderen had al veel juridische kosten gemaakt, en kreeg bovendien te maken met een auto die kapotging. Ze wilde geen formele lening aangaan, omdat ze bang was dat ze haar kinderen daarmee kwijt zou raken. Daarom leende ze 3000 euro van haar vader.

In de praktijk blijken bepaalde groepen extra kwetsbaar voor het ontstaan van informele schulden. Het gaat onder meer om gedupeerden van het Toeslagenschandaal, mensen met lage inkomens en uitkeringen, mensen met verslavingsproblematiek, jongeren, statushouders en vluchtelingen, en personen met (een verleden in) het criminele circuit, zoals reclasseringscliënten en andere personen met een justitiële achtergrond.

Tweezijdige medaille

“Informeel is prachtig en supersterk en heel erg vanuit wederzijds vertrouwen, maar informeel is ook super kwetsbaar. Het is erg afhankelijk van de relatie en hoe die relatie zich vormt, en kan dus alle kanten opgaan omdat er heel vaak geen contract aan ten grondslag ligt.”
(citaat hulpverlener)

Naast de uiteenlopende redenen om informele leningen aan te gaan, zijn de gevolgen ook divers. Informeel lenen heeft zowel positieve als negatieve kanten en kan daarom worden gezien als een tweezijdige medaille. Hieronder worden beide kanten toegelicht.

Positieve kanten van informele schulden

De kracht van informeel lenen ligt in de onderlinge betrokkenheid en solidariteit. Geld lenen van vrienden of familie kan een waardevolle en positieve ervaring zijn. Het kan financieel aantrekkelijk zijn, bijvoorbeeld doordat er geen of lagere rente wordt gevraagd. Daarnaast bieden informele leningen vaak snel uitkomst in noodsituaties of bij belangrijke levensstappen, zoals het voorkomen van een huisuitzetting of het financieren van een studie. Ook kan het lenen en uitlenen van geld sociale relaties versterken en bijdragen aan iemands positie binnen de gemeenschap. Mensen geven aan dat zij zich gesteund en dankbaar voelen, en het biedt geruststelling dat zij kunnen terugvallen op hun netwerk wanneer dat nodig is.⁵

Negatieve kanten van informele schulden

Tegelijkertijd kent informeel lenen ook een minder rooskleurige kant. De gevolgen kunnen ingrijpend zijn en raken verschillende leefgebieden, zoals sociale relaties, gezondheid, veiligheid en maatschappelijke participatie. Zo ervaren mensen vaak schaamte en schuldgevoelens: zij staan niet alleen financieel, maar ook emotioneel bij iemand in het krijt. Wanneer terugbetaling uitblijft, komt dit extra onder druk te staan en kunnen relaties verslechteren.

Daarnaast kunnen onduidelijke of niet vastgelegde afspraken leiden tot misverstanden, bijvoorbeeld over terugbetalingstermijnen. Deze spanningen kunnen ertoe leiden dat mensen zich terugtrekken en in een sociaal isolement belanden. In sommige gevallen raken families

ontwricht en voelen mensen zich buitengesloten, wat ook hun deelname aan werk, onderwijs of andere maatschappelijke activiteiten belemmert.⁶

“Ik heb daar bijvoorbeeld geld geleend van familie en ik schaam me gewoon om af en toe een keer een drankje te doen of een keer naar de McDonalds te gaan met mijn kind. Omdat ik dan denk dat zij denken hè? Naar de McDonalds kan je wel maar mijn geld terugbetalen niet?”
(citaat inwoner met informele schulden)

Veel inwoners geven aan dat informele schulden extra stress veroorzaken. Dit kan leiden tot mentale gezondheidsproblemen, zoals angstklachten en in sommige gevallen zelfs suïcidale gedachten. De stress neemt vaak toe wanneer er druk op terugbetaling wordt uitgeoefend. Er zijn situaties bekend waarin mensen worden bedreigd of geïntimideerd door informele schuldeisers, ‘informele deurwaarders’, variërend van emotionele druk tot fysiek geweld of diefstal. Dit risico is nog groter bij schulden in het illegale circuit of bij zogenoemde ‘straatschulden’.

In extreme gevallen voelen mensen zich zo onder druk gezet dat zij hun toevlucht nemen tot risicovolle of illegale activiteiten om schulden af te lossen, zoals prostitutie, zwart werk of betrokkenheid bij criminaliteit (bijvoorbeeld het wegbrengen van ‘pakketjes’).⁷

Waar het soms gaat om één lening binnen de familie, ontstaan in andere gevallen schulden bij meerdere personen tegelijk. Dit vergroot de onderlinge afhankelijkheden en spanningen. Deze dynamiek raakt niet alleen de lener, maar kan ook negatieve gevolgen hebben voor de uitlener, die zelf in financiële problemen kan komen en mogelijk weer geld moet lenen. Zo kan een keten ontstaan van leners en uitleners waarin informele schulden – en soms ook formele schulden – zich opstapelen en verder escaleren.

Structurele aanpak tegen informele schulden ontbreekt

Door het groeiende aantal inwoners met informele schulden én de mogelijke verstrekende gevolgen ervan, is het van groot belang dat hier meer aandacht voor komt. Tegelijkertijd is het zorgwekkend dat deze schulden nog onvoldoende in beeld zijn. Vanuit de uitvoeringspraktijk wordt gewezen op handelingsverlegenheid en een gebrek aan kennis en bewustwording rondom dit fenomeen. Hoewel signalen uit de praktijk toenemen, ontbreekt het aan structurele verankering in beleid, wet- en regelgeving en in het dagelijks handelen van hulpverleners. Het onderwerp wordt vaak niet besproken en wanneer informele schulden wel boven tafel komen, is het lang niet altijd duidelijk hoe hiermee om te gaan.

Aan de slag met informele schulden

Ondanks het ontbreken van een structurele aanpak, groeit de behoefte om deze problematiek niet langer onbesproken te laten. Steeds vaker wordt in de praktijk gevoeld dat het noodzakelijk is om deze grotendeels onzichtbare schuldenproblematiek actief aan te pakken. Informele schulden raken mensen namelijk niet alleen financieel, maar ook relationeel en emotioneel: zij staan bij anderen ‘in het krijt’, wat een grote druk legt op hun dagelijks functioneren. Dit kan hun bestaansonzekerheid versterken en belemmert het bieden van passende en effectieve ondersteuning.

Om zowel het bewustzijn te vergroten als handelingsperspectieven te ontwikkelen, is met ondersteuning van ZonMw een actiegericht onderzoek gestart door het Verwey-Jonker Instituut, in samenwerking met een breed consortium van partijen. Dit onderzoek richt zich op het ontwikkelen van een integrale aanpak van informele schulden in relatie tot bestaansonzekerheid en heeft als doel inzichten uit onderzoek, beleid en praktijk met elkaar te verbinden.

Binnen dit project wordt nauw samengewerkt met ervaringsdeskundigen, sleutelpersonen, vrijwilligers, hulpverleners en andere professionals. Gezamenlijk werken zij aan het ontwikkelen van concrete handvatten voor de praktijk. Het onderzoek loopt tot medio 2029. Tussentijdse inzichten en resultaten zullen waar mogelijk al eerder worden gedeeld.⁸

Een essentiële eerste stap is het zichtbaar maken van informele schulden. Het is hoog tijd dat informele schulden worden erkend als tweezijdige medaille, met zowel ondersteunende als ontwrichtende kanten. Informele schulden maken in toenemende mate deel uit van bredere schuldenproblematiek en van kwetsbare leefsituaties. Daarom verdienen zij een duidelijke en structurele plek in beleid en praktijk, als basis voor duurzame en integrale oplossingen.

Noten

- 1 Dit artikel is gebaseerd op inzichten opgedaan uit een recent ZonMw onderzoek naar de integrale aanpak van informele schulden in relatie tot bestaansonzekerheid en eerder onderzoek: Odekerken, 2026; Odekerken, 2025; Odekerken & Yenga, 2024.
- 2 O&S Schuldenmonitor 2025.
- 3 Odekerken, 2026; Odekerken, 2025; Odekerken & Yenga, 2024.
- 4 Odekerken & Yenga, 2024.
- 5 Braverman et al., 2018; Brackin & Mercier, 2025; Smith, 2017.
- 6 Odekerken & Yenga, 2024; Braverman et al., 2018; Brackin & Mercier, 2025; Stam & Ooyen-Houben, 2015; Angulo et al., 2024.
- 7 Odekerken, 2024.
- 8 <https://www.verwey-jonker.nl/informele-schulden/>; <https://projecten.zonmw.nl/nl/project/informele-schulden-een-integrale-aanpak-voorzorg-gezondheid-criminaliteit-inburgering-en>.